

Θεματικές Ενότητες

1^η Θεματική Ενότητα: Γλώσσα, γλωσσική ποικιλία, δημιουργικότητα της γλώσσας

1^ο Κριτήριο αξιολόγησης

«Η γλώσσα και οι άνθρωποι»

Είναι σημαντική η σχέση που έχουμε οι άνθρωποι με τη γλώσσα. Αναπόσπαστο κομμάτι της επικοινωνίας, αναγκαία και ικανή συνθήκη, όπως λένε στα μαθηματικά, για την επιτυχή λειτουργία της, η γλώσσα φέρει εκείνους τους κανόνες και τις δομές που μας επιτρέπουν να συναναστρεφόμαστε με τους γύρω μας: να δουλεύουμε, να διασκεδάζουμε, να ερωτευόμαστε. Γιατί συχνά τα λόγια ερωτευόμαστε ή έστω, μέσω αυτών, τους ανθρώπους που τα εκφέρουν.

Λίγοι, πάντως, συνειδητοποιούμε τους συμβολισμούς που φέρει, την «ιδεολογία» που κρύβει μέσα της και σαν νοηματικό πλέγμα διατρέχει τη δομή της. Η λέξη ιδεολογία φυσικά είναι πολύ βαριά για να χαρακτηρίσει τη γλώσσα, ωστόσο αν ανατρέξει κανείς με λίγη προσοχή –και διάθεση για παρατήρηση– μόνο στα δημοσιεύματα των εφημερίδων και των περιοδικών, μπορεί να καταλάβει πολλά πράγματα.

Κείμενα που βρίθουν από εξεζητημένες λέξεις της καθαρεύουσας και όχι συχνά χρησιμοποιούμενους όρους, κείμενα σε «καθαρή» δημοτική, κάποια που περιέχουν λέξεις της απλής καθαρεύουσας πλάι σ' αυτές της δημοτικής, αλλά και ρηματικοί τύποι της αρχαίας ελληνικής, που ό,τι και να κάνουμε δύσκολα θα αποβάλουμε από τον λόγο μας. Ειδικά λεξιλόγια επαγγελματικών και κοινωνικών ομάδων, επικρατούντες όροι και αδόκιμοι, εσωτερικές και εξωτερικές αυξήσεις, αλλά και ιδιωτισμοί ή ηχητικές προσθήκες, όπως ένα ταπεινό «ε» στο τέλος του τρίτου προσώπου του πληθυντικού. Όλα αυτά μπορούν να αποκαλύψουν μια καταγωγή, να «εκθέσουν» μια προσωπικότητα ή ακόμη να «προδώσουν» μια πολιτική τοποθέτηση.

Σε μένα πάντως συνέβη – μια φίλη κάποτε μου είπε: «Ακόμα κι αν δεν ήξερα τη μικρασιάτικη καταγωγή σου, θα το καταλάβαινα από το “ε” που βάζεις στα ρήματα όταν μιλάς». Και είχε δίκιο. Δεν θα το έγραφα ποτέ, δεν... ξέρω να το γράφω, αλλά μιλώντας στην καθημερινότητά μου λέω συχνά: παίζουνε, δουλεύουνε, χορεύουνε κ.ο.κ. Έτσι το άκουγα από παιδί και στην καθημερινή ζωή εξακολουθώ να το αναπαράγω, όπως και άλλες λέξεις, συχνά με τουρκική προέλευση, που συνήθιζαν να λένε οι γιαγιάδες μου. Με λίγο περισσότερη

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

υπερηφάνεια πια, τώρα που ξέρω πόσο μεγάλος θησαυρός είναι η γλώσσα και πως μια λέξη μπορεί να γεννηθήκε για ένα σκοπό και να κατέληξε να εξυπηρετεί έναν άλλο. Κι ακόμη γιατί η μνήμη που φέρει κάθε λέξη μπορεί να πηγαίνει πολύ βαθιά, στις ρίζες του ανθρώπινου πολιτισμού.

Πάρτε ως παράδειγμα τη λέξη «ντουινιάς». Λίγοι είναι αυτοί που δεν γνωρίζουν τι σημαίνει. Στο δικό μου μυαλό, από μικρό παιδάκι, είχε την έννοια του κόσμου. Είτε κόσμος άκουγα είτε ντουινιάς, το ίδιο πράγμα καταλάβαινα. Αν την αναζητήσει κανείς στα λεξικά, θα δει ότι η λέξη είναι τουρκική, αλλά προέρχεται από την ομόηχη αραβική και σημαίνει το ίδιο πράγμα: κόσμος. Κι αν ψάξει λίγο περισσότερο – εγώ το ανακάλυψα τυχαία βλέποντας σινεμά – θα διαπιστώσει πως η λέξη «ντουινιά» υπάρχει και στην ινδική γλώσσα (χίντι) με την ίδια ακριβώς έννοια.

Ο Γκαίτε είχε πει ότι όσες γλώσσες ξέρεις, τόσες φορές άνθρωπος είσαι. Ήξερε προφανώς πως μαθαίνοντας μια γλώσσα με ουσιαστικό τρόπο, βουτάς πολύ βαθιά στον πολιτισμό του λαού που τη μιλάει. Οι μικρές ιδιοτροπίες του και τα μεγάλα επιτεύγματά του, οι χαρές και τα προβλήματά του, οι κοινωνικές δομές και οι ανατροπές τους, η ένδοξη ιστορία και οι στιγμές της ντροπής του – όνομα ήταν αρχικά η λέξη εφιάλτης –, ο αέρας που αναπνέει ο λαός του και το φυσικό περιβάλλον του. Όλα είναι εκεί κρυμμένα, σε φωνήεντα και σύμφωνα, σε φθόγγους και γράμματα-σύμβολα. Και έτσι μαζί, σε μια αέναη διαδικασία ώσμωσης, ενδοσκοπικής αλλά και εξωστρεφούς, ενδοφυλετικής αλλά και πολυπολιτισμικής, μέσα από τα ταξίδια και τα βιβλία, με το εμπόριο και την παραγωγή δημιουργούν γλώσσα, κοινωνία, πολιτισμό. Με αυτό τον τρόπο η γλώσσα είναι οι άνθρωποι και οι άνθρωποι η γλώσσα τους. Κι ίσως, όπως λέει ένας αγαπημένος μου ήρωας, αν μαθαίναμε περισσότερες γλώσσες, ίσως οι λαοί να καταλαβαινόμασταν καλύτερα.

Της Αρχοντίας Κάτσουρα

Ηλεκτρονική πηγή: <https://www.efsyn.gr/stiles/triti-matia/13521-oi-anthropoi-kai-i-glossa>

Θέμα Α

Α1. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 120-150 λέξεις.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

.....

.....

.....

.....

A2. Να βρείτε τα δομικά μέρη της πρώτης παραγράφου και να τα καταγράψετε.

.....

.....

.....

A3. Να βρείτε τον τρόπο ανάπτυξης της τρίτης παραγράφου. Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

.....

.....

.....

(30 μονάδες)

Θέμα Β

B1. Ποιο ρηματικό πρόσωπο κυριαρχεί στην πρώτη παράγραφο του κειμένου; Ποιο σκοπό εξυπηρετεί η χρήση του συγκεκριμένου ρηματικού προσώπου;

.....

.....

.....

B2. Στο παρακάτω κείμενο να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμες, χωρίς να διαταραχθεί το νόημα.

Είναι σημαντική η σχέση που έχουμε οι άνθρωποι με τη γλώσσα. Αναπόσπαστο κομμάτι της επικοινωνίας, αναγκαία και ικανή συνθήκη, όπως λένε στα μαθηματικά, για την επιτυχή λειτουργία της, η γλώσσα φέρει εκείνους τους κανόνες και τις δομές που μας επιτρέπουν να συναναστρεφόμαστε με τους γύρω μας: να δουλεύουμε, να διασκεδάζουμε, να ερωτευόμαστε. Γιατί συχνά τα λόγια ερωτευόμαστε ή έστω, μέσω αυτών, τους ανθρώπους που τα εκφέρουν.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

B3. Στο παραπάνω κείμενο να εντοπίσετε ένα παράδειγμα δηλωτικής/κυριολεκτικής και ένα παράδειγμα συνυποδηλωτικής/μεταφορικής χρήσης της γλώσσας.

.....

.....

.....

(30 μονάδες)

Θέμα Γ

Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι στην εποχή μας είναι διάχυτη μια ανησυχητική γλωσσική ένδεια (λεξιπενία), η οποία είναι ιδιαίτερα έντονη στους νέους. Σε ένα άρθρο που θα δημοσιευτεί στην εφημερίδα του σχολείου σας,

α) αφού αναφερθείτε συνοπτικά στη σημασία που κατέχει η γλώσσα στη ζωή των ανθρώπων,

β) να εστιάσετε και να αναλύσετε τα αίτια που οδηγούν στη γλωσσική ένδεια (λεξιπενία) που παρατηρείται σήμερα στον νεανικό πληθυσμό.

(40 μονάδες)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!